

\Hindi

Svami Agradevacharyavirachitah Rahasyatrayah

स्वामीअग्रदेवाचार्यविरचितः रहस्यत्रयः

Document Information

Text title : Svami Agradevacharyavirachitah Rahasyatrayah

File name : rahasyatrayaagradevAchArya.itx

Category : raama, rAmAnanda

Location : doc_raama

Author : agradevAchArya

Proofread by : Mrityunjay Rajkumar Pandey

Description/comments : Rahasya Traya means the three main mantra of any lineage which is given by Acharyas

Latest update : June 20, 2024

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

June 20, 2024

sanskritdocuments.org

स्वामीअग्रदेवाचार्यविरचितः रलस्यत्रयः

मङ्गलाचरणम्

श्रीरामः सर्वलोकानां नायकः करुणार्णवः ।

ददातु स्वपदाम्भोजं सर्वदुःखनिवर्तकम् ॥

अर्थ - करुणासागर परब्रह्म श्रीरामचन्द्र ७ सर्वलोकोद्धे नायक हैम् । वे उमारे लृदयमें सर्वदुःखोद्धे नाशक अपने पादारविन्दो को स्थापित करेम् ।

श्रीनारदपाण्ड्यरात्र्याद्युक्तरीत्या मुमुक्षुभिः प्रपन्नैः सदाचार्यं कृपाकटाक्षेण रलस्यानि त्रीणि ज्ञातव्यानि - श्रीमन्मन्त्रराजः, श्रीमदष्टाक्षरः, सकृदेव प्रपन्नायेत्यादीनि ॥ १ ॥

अर्थ - श्रीनारदपाण्ड्यरात्रादि में कथित रीति के अनुसार शरणागत मुमुक्षुओं को कृपादृष्टि वाले (सेवा के द्वारा प्रसन्न दुःखे)महान् आचार्य से तीन रलस्य जन्ने खाडिअे १। श्रीमन्मन्त्रराज रलस्य । २। श्रीमदष्टाक्षर रलस्य । ३। सकृदेव प्रपन्नाय ष्ट्यादि रलस्य ।

प्रथमरलस्यम्

रामो उऽन्तो वह्निपूर्वो नमोन्तः स्यात् षडक्षरः ।

तारको मन्त्रराजोऽयं संसारविनिवर्तकः ॥ २ ॥

अर्थ - वह्नि षीज (रां)पूर्व वाला, नमः अन्त वाला, तथा यतुर्थीका अेकवचन उे प्रत्ययान्त राम शब्द (रामाय)से युक्त षडक्षर वाला (रां रामाय नमः)यड तारक मन्त्रराज संसार बन्धनसे पूर्णतः मुक्त करने वाला है ।

तत्र श्रीमत्षडक्षरमन्त्रराजः षट्पदात्मकः पञ्चपदात्मकश्चेति ॥ ३ ॥

अर्थ - रलस्यत्रय में श्रीमत् षडक्षर मन्त्रराज छः पदों वाला है । मतान्तरसे पाँच पद वाला है ।

तत्र प्रथमं पदं रकारः अव्यक्त यतुर्थ्यन्तः, द्वितीयं पदं अकारः प्रथमान्तः, तृतीयं पदं मकारः प्रथमान्तः, यतुर्थ्यं पदं रामायेति यतुर्थ्यन्तः पञ्चमं पदं नेत्यव्ययम्, षष्ठं पदं मः षति षष्ठ्यन्तम् ॥ ४ ॥

अर्थ - उन पदोंमें प्रथम पद रकार अव्यक्त यतुर्थी विभक्ति वाला है । द्वितीय पद प्रथमाविभक्त्यन्त अकार है । तृतीय पद प्रथमान्त मकार है । यतुर्थ्यं पद यतुर्थी विभक्त्यन्त रामाय है । न यड अव्यय पञ्चम पद है । म यड षष्ठीविभक्त्यन्त षष्ठ पद है ।

તત્ર પ્રથમપદેન રકારેણ નિખિલહેયપ્રત્યનીકકલ્યાણગુણગણૈકતાનઃ સર્વજગત્કારણભૂતઃ સર્વરક્ષકઃ સર્વશેષી ભગવાન્ સીતાપતિઃ શ્રીરામઃ પ્રતિપાદ્યતે ॥ ૫ ॥

અર્થ - ઉન છઃ પદોહ્ને અન્તર્ગત પ્રથમ પદ રકારકે દ્વારા સમ્પૂર્ણ દોષોસે રહિત, કલ્યાણ કારક ગુણ સમૂહોહ્ને એકમાત્ર આશ્રય, સમી જગત્કે કારણ, સર્વરક્ષક, સર્વશેષી, સીતાપતિ ભગવાન્ શ્રીરામકા પ્રતિપાદન ક્રિયા જાતા હૈ ।

એતેન રક્ષિત્રન્તરપ્રતિપત્તિવ્યાવર્ત્યતે ॥ ૬ ॥

અર્થ - પ્રથમ પદકે ઉક્ત અર્થકે દ્વારા શ્રીભગવાન્સે અતિરિક્ત અન્યકે રક્ષક હોનેકે નિશ્ચયકા નિષેધ ક્રિયા જાતા હૈ ।

દ્વિતીયપદેનાકારેણ અન્યશેષત્વનિવૃત્તિઃ ભગવદનન્યાર્હશેષત્વં, દેવતાન્તરાદિશેષત્વવ્યાવૃત્તિશ્ચ પ્રતિપાદ્યતે ॥ ૭ ॥

અર્થ - દ્વિતીય પદ અકારકે દ્વારા જીવકે ભગવદનન્યાર્હશેષત્વ, અન્યશેષત્વકી નિવૃત્તિ તથા અન્ય દેવતાઓહ્ને પ્રતિ શેષત્વકે નિરાકરણકા પ્રતિપાદન ક્રિયા જાતા હૈ ।

તૃતીયપદેન મકારેણ જ્ઞાનાનન્દસ્વરૂપો જ્ઞાનાનન્દગુણકોડણુ પરિમાણો દેહાદિવિલક્ષણઃ સ્વયમ્પ્રકાશો નિત્યરૂપો જીવઃ પ્રતિપાદ્યતે ॥ ૮ ॥

અર્થ - તૃતીય પદ મકારકે દ્વારા જ્ઞાનાનન્દસ્વરૂપ, જ્ઞાનાનન્દ ગુણવાલે, અણુપરિમાણવાલે, દેહાદિસે વિલક્ષણ, સ્વયમ્પ્રકાશ, નિત્ય જીવકા પ્રતિપાદન ક્રિયા જાતા હૈ ।

મકારવાચ્યો જીવો રકારવાચ્યાય રામાયૈવ શેષભૂત ઇતિ વાક્યાર્થઃ ॥ ૯ ॥

અર્થ - મકારકા વાચ્ય જીવ રકારકે વાચ્ય શ્રીરામકા હી (અકારકા વાચ્ય)શેષ હૈ । મકારકા અર્થ જીવ, રકારકા અર્થ બ્રહ્મ તથા અકારકા અર્થ શેષ હોનેકે કારણ યહ અર્થ નિષ્પન્ન હોતા હૈ । જીવ દેવતાન્તરકા શેષ નહીં હૈ । યહ રકાર, અકાર ઔર મકાર ઇન તીનોં પદોસે યુક્ત રાં ઇસ વાક્યકા અર્થ હૈ ।

ચતુર્થપદેન “રામાય” ઇત્યનેન સર્વચેતનાચેતનરમચિતૃત્વં, શ્રીરમચિતૃત્વં ઉભયલિડ્ગત્વં સર્વપ્રાપ્યત્વં, સર્વવ્યાપકત્વં, સર્વવિધબન્ધુત્વં, ઉભયવિભૂતિનાયકત્વં સત્યાનન્દચિદ્રૂપત્વં ચ પ્રતિપાદ્યતે ॥ ૧૦ ॥

અર્થ - ચતુર્થ પદ રામાયકે દ્વારા સર્વચેતનાડચેતનરમચિતૃત્વ, શ્રીરમચિતૃત્વ, ઉભયલિડ્ગત્વ, સર્વપ્રાપ્યત્વ, સર્વવ્યાપકત્વ, સર્વવિધબન્ધુત્વ, ઉભયવિભૂતિનાયકત્વ ઔર સત્યાનન્દચિદ્રૂપત્વકા પ્રતિપાદન ક્રિયા જાતા હૈ ।

અનેન રાગદ્વેષકરણં અબન્ધુભૂતેષુ બન્ધુત્વપ્રતિપત્તિશ્ચ વ્યાવર્ત્યતે ॥ ૧૧ ॥

અર્થ - ચતુર્થ પદકે દ્વારા રાગદ્વેષ કરને ઔર અબન્ધુઓંમે બન્ધુત્વનિશ્ચય કી વ્યાવૃત્તિ હોતી હૈ ।

ચતુર્થ્યા સ્વરૂપાનુરૂપકૈકુર્યપ્રાર્થના ઉચ્યતે ॥ ૧૨ ॥

અર્થ - “રામાય” યહાં રામ પ્રાતિપાદિકસે આચી ચતુર્થ્યા વિભક્તિકે દ્વારા જીવકે સ્વરૂપકે અનુરૂપ શ્રીભગવાન્કા કૈકુર્ય પ્રાપ્ત કરનેકે લિએ પ્રાર્થનાકી જાતી હૈ ।

અનેન પ્રાપ્તવિષયાન્તરસેવા વ્યાવર્ત્યતે ॥ ૧૩ ॥

અર્થ - ચતુર્થી વિભક્તિકે ઉક્ત અર્થકે દ્વારા રાગત: પ્રાપ્ત વિષયાન્તરકે સેવનકા નિરાકરણ ક્રિયા જાતા હૈ । હમ ભગવાન્કે હી સ્વાભાવિક દાસ હૈમ્ । ઉનકા કૈકુર્ય હી હમારા કર્તવ્ય હૈ । ઐસા સમજને પર ઉનકી ઉપાસના સુગમ હો જાતી હૈ । ભગવાન્કે અતિરિક્ત કોઈ મેરા નહીં હૈ । ઐસા સમજકર ઉનકા કૈકુર્ય કરનેસે સાંસારિક વિષયોહુ સેવન નહીં હોતા હૈ ।

પગ્ચમપદેન નેત્યનેન ભગવદન્યશેષત્વં તદન્યપ્રયોજનત્વં સ્વસ્વાતન્ત્ર્યં ચ વ્યાવર્ત્યતે ॥ ૧૪ ॥

અર્થ - અર્થ “ન” ઇસ પગ્ચમ પદકે દ્વારા ભગવદન્યશેષત્વ, ભગવદ્કૈકુર્યાન્યપ્રયોજનત્વ એવં જીવકી સ્વતન્ત્રતાકા નિરાકરણ ક્રિયા જાતા હૈ ।

ષષ્ઠપદેન મ ઇત્યનેન જીવવાચકેન જીવસ્ય ભગવદનન્યાહ્શેષત્વં તત્કૈકુર્યપ્રયોજનત્વં તત્પારતન્ત્ર્યસ્વરૂપત્વં ચ પ્રતિપાદ્યતે ॥ ૧૫ ॥

અર્થ - જીવવાચક મ: ઇસ ષષ્ઠ પદકે દ્વારા જીવકા ભગવદનન્યાહ્શેષત્વ, ભગવત્કૈકુર્યપ્રયોજનત્વ ઔર તત્પારતન્ત્ર્ય સ્વરૂપકા પ્રતિપાદન ક્રિયા જાતા હૈ ।

તત્ર વાક્યાર્થ: મકારવાચ્યો જીવો રકારવાચ્યાય રામાયૈવ ન સ્વસ્મૈ ન અન્યસ્મૈ તદ્ભોગ્યભૂત: ॥ ૧૬ ॥

અર્થ - (પગ્ચમ ઔર ષષ્ઠ પદોહુ ઉપર્યુક્ત અર્થ હોને પર)ઇન દો પદસમૂહરૂપ વાક્યકા અર્થ યહ હૈ કિ મકારકા અર્થ જીવ, રકારકે અર્થ અપને પ્રિય સ્વામી શ્રીમદ્રામચન્દ્રજીકે લિએ હી હૈ । યહ ન તો અપને પ્રયોજનકે લિએ હૈ ઔર ન હી અન્ય કિસીકે પ્રયોજન કે લિએ હૈ, યહ શ્રીભગવાન્કા ભોગ્ય હૈ ।

અખણ્ડનમ: શબ્દ: ઉપાય વાચક: । તત્ર મકાર વાચ્યસ્ય મમ રકારવાચ્ય: શ્રીરામ એવોપાય: ઉપેયભૂતશ્ચ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ - અખણ્ડ નમ: શબ્દ ઉપાયકા વાચક હૈ, ઐસા અર્થ કરને પર “મકારકા વાચ્ય મેરે (જીવાત્માકે)રકારકે વાચ્ય શ્રીરામ હી ઉપાય ઔર ઉપેય હૈ ।” યહ વાક્યાર્થ સમ્પન્ન હોતા હૈ ।

દેહાસક્તાત્મબુદ્ધિર્યદિ ભવતિ પદં સાધુ વિદ્યાત્તૃતીયં સ્વાતન્ત્ર્યાન્ધો યદિ સ્યાત્ પ્રથમમિતરશેષત્વધીશ્ચેદ્ દ્વિતીયં આત્મત્રાણોન્મુખશ્ચેત્રમ ઇતિ ચ પદં બાન્ધવાભાસલોલ: શબ્દં રામાભિધેયં વિષયચપલધીશ્ચેચ્ચતુર્થી પ્રપન્ન: ॥ ૧૮ ॥

અર્થ - યદિ ઇસ દેહમેં આસક્ત હોનેકે કારણ ઉસમેં આત્મબુદ્ધિ હોતી હૈ । તો ઇસ દેહાત્મબુદ્ધિરૂપ ભ્રાન્તિકે નિવારણકે લિએ મન્ત્રરાજકે તૃતીય પદ મકારકે અર્થકા અનુસન્ધાન કરના ઉચિત હોતા હૈ । યદિ યહ જીવ અપની સ્વતન્ત્રતામેં અન્ધા હોતા હો તો પ્રથમ પદ રકારકે અર્થકા અનુસન્ધાન કરના ચાહિએ । જબ યહ અપનેકો શ્રીભગવાન્કે અન્યકા શેષ સમજે, તબ દ્વિતીય પદકે અર્થકા અનુસન્ધાન કરે । અપની રક્ષાકે લિએ ઉપાયાન્તરમેં પ્રવૃત્ત હોને પર નમ: ઇસ પદકે અર્થકા અનુસન્ધાન કરે । શ્રીભગવાન્ હી હમારે બાન્ધવ (બન્ધુ)હૈમ્ । તદ્ભિન્ન સભી બાન્ધવાભાસ હૈમ્ । પુત્રમિત્રકલત્રાદિ બાન્ધવાભાસોમેં પ્રીતિ હોને પર રામ શબ્દકા અર્થાનુસન્ધાન કરેમ્ । વિષયોન્મુખ, ચપલ, બુદ્ધિ હોને પર ચતુર્થી વિભક્તિકા અર્થાનુસન્ધાન કરે ।

द्वितीयरडस्यम्

द्वितीयं रडस्यं श्रीरामः शरणां ममेत्यष्टाक्षरात्मकं पदत्रयं तत्र प्रथमं पदं श्रीरामः इति द्वितीयं पदं शरणाभिति ममेति तृतीयं पदम् ॥ १ ॥

अर्थ - “श्रीरामः शरणां मम” यत् द्वितीय रडस्य है । इस रडस्यात्मक मन्त्रमें तीन पद हैम् । उस मन्त्रमें प्रथम पद “श्रीरामः” है । द्वितीय पद “शरणां” तथा तृतीय पद “मम” है । श्रीरामः इस प्रथम पदमें तीन अक्षर “शरणां” इस द्वितीय पदमें तीन अक्षर तथा “मम” इस तृतीय पदमें दो अक्षर हैं, इस प्रकार कुल मिलाकर इस मन्त्रमें आठ अक्षर हैम् ।

तत्र श्रीशब्देन समस्तसमाश्रयणीया परमात्माश्रितनिष्पिलज्जुवदोषनिर्दन्त्री श्रीरामं भगवन्तं येतनायेतनविज्ञापनं श्रावयन्ती स्वगुणैरभिलं विश्वं पूरयन्ती भगवती श्रीसीतोच्यते ॥ २ ॥

अर्थ - “श्रीरामः” पदके अन्तर्गत श्रीशब्देके द्वारा अपने गुणोंसे अभिल विश्वको व्याप्त करने वाली, परमात्मा श्रीरामके आश्रित रहने वाले ज्जुवोदोषो नष्ट करने वाली, येतनायेतनोदो उद्धारके लिये उनकी प्रार्थना भगवान् श्रीरामको सुनाने वाली, समस्त जगत्के द्वारा सम्यक् आश्रय लेने योग्य भगवती श्रीसीता ज्जु कडी जाती हैम् । जैसे श्रीराम अपने गुणोंसे समग्र विश्वको व्याप्त करते हैम् । भगवती सीताज्जु भी वैसी ही हैम् । ममतामयी जगदम्बा भगवती सीता ज्जुका वात्सल्य दृढय भक्तकी करुणा पुकारसे शीघ्र द्रवित हो जाता है । कुपुत्रो जायेत क्वचिदपि कुमाता न भवति । वे शीघ्र ही अपने भक्तकी प्रार्थना श्रीराम ज्जुको सुना देती है ।

तथा रामपदेन वात्सल्यस्वामित्वसौशील्यसौलभ्यसर्वज्ञत्वसर्वशक्तित्वावामसमस्तकामत्वसर्व जगत्कारणत्वसकलकृलप्रदत्वनिर्वचिकदयासौन्दर्यमाधुर्याधनन्तगुणगणविशिष्टो रामः प्रतिपाद्यते ॥ ३ ॥

अर्थ - श्रीरामः पदके द्वितीय घटक राम शब्दसे वात्सल्य, स्वामित्व, सौशील्य, सौलभ्य, सर्वज्ञत्व, सर्वशक्तित्व, अवामसमस्तकामत्व, सर्वजगत्कारणत्व, सकलकृलप्रदत्व, असीमित दया, असीमित सौन्दर्य, असीमित माधुर्य आदि अनन्त गुणसमूहोंसे विशिष्ट श्रीरामका प्रतिपादन किया जाता है ।

उपायः शरणाशब्देन उच्यते ॥ ४ ॥

अर्थ - “शरणां” इस द्वितीय पदके द्वारा उपाय कडा जाता है ।

ममेति पदेन भगवच्छेषत्वज्ञानानन्दत्वाद्युक्तलक्षणो ज्जुवः उच्यते ॥ ५ ॥

अर्थ - “मम” इस तृतीय पदके द्वारा भगवत्शेषत्व, ज्ञानत्व, आनन्दत्व, आदि गुणोंसे विशिष्ट ज्जुव कडा जाता है ।

अभमन्त्रमें आये लुअे पदोदो अर्थोदो कडकर अभ मन्त्रार्थको कडते हैम् ।

भगवच्छेशत्वादिलक्षणस्य मम ज्जुवस्य उक्त गुणविशिष्टया सीतया सङ्घितो वात्सल्यादिगुणविशिष्टः श्रीराम एव स्वप्राप्तेः उपायः उपेयश्च इति वाक्यार्थः ॥ ६ ॥

अर्थ - भगवत्शेषत्व, ज्ञानत्वानन्दत्वादि उक्त लक्षणोंसे युक्त मुज्जु दासके वात्सल्य आदि गुण विशिष्ट भगवती सीता सङ्घित वात्सल्यादिगुण विशिष्ट श्रीराम ही अपनी प्राप्तिमें उपाय और उपेय दोनों हैम् । “उपायः

શરણશબ્દન ઉચ્ચતે” ઇસ વાક્યમે ઉપાય પદકો ઉપેયકા ઉપલક્ષણ સમઝના ચાહિએ ક્યોહુ ઊપર મન્નાર્ય કરતે સમય શ્રીરામકો ઉપાય ઔર ઉપેય દોનો કહા ગયા હૈ । “સ્વબોધકત્વે સતિ સ્વેતરબોધકત્વં ઉપલક્ષણત્વમ્” ઉપલક્ષણ અપના બોધક હોતે હુએ અપનેસે ઇતરકા ભી બોધક હોતા હૈ । “ઉપાયઃ” પદ અપના બોધક હોતે હુએ અપનેસે ઇતર ઉપેયકા ભી બોધક હૈ । ઉપાયકો સાધન યા પ્રાપક કહા જાતા હૈ । ઉપેયકો પ્રાપ્ય કહા જાતા હૈ, ઇસ પ્રકાર “શ્રીરામઃ શરણં મમ” ઇસ વાક્યકા અર્થ કહા ગયા ।

તૃતીયરહસ્યમ્

સકૃદેવ એકવારે એવ અનાવૃત્તિલક્ષણાં તવાસ્મીતિ ચ યાચતે ઇતિ પ્રપન્નાય માનસીં, વાચિકીં ચ પ્રપત્તિ કૃતવતે અધિકારિણે અનાલોચિતવિશેષાશેષલોકશરણ્યો રઘુકુલોદ્ભવો રામોડહં સર્વભૂતેભ્યો અભયં દદામિ દદામિત્યર્થઃ

॥ ૧ ॥

અર્થ - સકૃદેવકા અર્થ હૈ એક બાર હી અથવા અનાવૃત્તિ । જાતિ, કુલ, યોગ્યતા આદિ કિસી વિશેષતાકા વિચાર ન કરને વાલા સમ્પૂર્ણ લોકોહુ શરણ દેને વાલા રઘુકુલમે ઉત્પન્ન મૈં રામ “મૈં આપકા હી હૂં” ઇસ પ્રકાર એક બાર હી માનસી પ્રપત્તિ કરને વાલે ઔર વાચિકી પ્રપત્તિ કરને વાલે અધિકારીકો સભી ભૂતોંસે અભય પ્રદાન કરતા હૂં ।

“સર્વભૂતેભ્યઃ” ઇતિ પઞ્ચમી ચતુર્થીં ચ પઞ્ચમી પક્ષે અભયમિતિ સહુયે માનાભાવાત ભયહેતુભ્યઃ સર્વેભ્યો ભૂતેભ્યઃ સ્વસ્માદપિ અભયં દદામિ ॥ ૨ ॥

અર્થ - સર્વભૂતેભ્યઃ યહાં ચતુર્થીં અથવા પઞ્ચમી વિભક્તિ હૈ । પઞ્ચમી પક્ષમે “અભયમ્” ઇસ કથનકે કારણ ભયકે અપાદાનકે સહુયમે પ્રમાણકા અભાવ હોનેસે ભયકા હેતુ કેવલ રાવણ હી નહીં બલ્કિ ભયકે સભી હેતુઓં લક્ષમણ આદિ ઔર અપનેસે ભી અભય પ્રદાન કરતા હૂં ।

અનેન સર્વસ્થેશાન ઇત્યાદિ ગુણજાતં સૂચિતમ્ ॥ ૩ ॥

અર્થ - શ્રીભગવાન્કે ઇસ કથનસે ઉનકે સર્વશાસકત્વ, સર્વવશિત્વ આદિ ગુણસમૂહ સૂચિત હોતે હૈમ્ ।

ચતુર્થીપક્ષે ચ સર્વેભ્યો અભયં ન કેવલં વિભીષણાય ॥ ૪ ॥

અર્થ - “સર્વભૂતેભ્યઃ” યહાં ચતુર્થીં વિભક્તિ પક્ષમે યહ અર્થ હોતા હૈ કિ કેવલ વિભીષણકો હી નહીં બલ્કિ “તવાસ્મિ” ઇસ પ્રકાર એક બાર પ્રપત્તિ કરને વાલે સભી પ્રાણિયોહુ અભય પ્રદાન કરતા હૂં ।

અનેન પ્રપત્તિવિદ્યાયાં સર્વેષાં દેવમનુષ્યાદીનાં જીવાનામધિકારઃ સૂચિતઃ ॥ ૫ ॥

અર્થ - ચતુર્થી પક્ષમે ઉક્ત અર્થકે દ્વારા પ્રપત્તિ વિદ્યા (શરણાગતિ)મેં દેવ, મનુષ્યાદિ સભી જીવોહુ અધિકાર સૂચિત હોતા હૈ ।

અભયં દદાચ્યેતદ્ પ્રતં મમેત્યનેન કસ્યચ્ચિદપિ દશાયાં પરિત્યાગાયોગ્યમિત્યર્થઃ ॥ ૬ ॥

અર્થ - મૈં શરણાગતકો અભય પ્રદાન કરતા હૂં । યહ મેરી પ્રતિજ્ઞા હૈ । ઇસ કથનસે યહ સિદ્ધ હોતા હૈ કિ શ્રીભગવાન્કે દ્વારા શરણાગત કિસી ભી અવસ્થામેં પરિત્યાગકે યોગ્ય નહીં હૈ ।

अभयमेव मोक्षो नाम, अथ सोऽभयं गतो भवति । आनन्दं ब्रह्मणो विद्वान् न विभेति कुतश्चन इति ब्रह्मविद्या
कृत्वन्नेन श्रवणात् ॥ ७ ॥

अर्थ - मोक्षका ही नाम अभय है । “अथ सोऽभयं गतो भवति” (तैत्तिरीयोपनिषत् २/३१)जब मनुष्य अभय
(मोक्ष)के साधनको स्वीकार करता है । तब वह अभय - मोक्षको गतः प्राप्त करने वाला होता है । आनन्दं
ब्रह्मणो विद्वान् न विभेति कुतश्चन । (तैत्तिरीयोपनिषत् २/३३)आनन्द गुण वाले ब्रह्मकी उपासना करने वाला
किसीसे भय नहीं करता । अर्थात् उसे सर्वदुःखोद्धा आत्यन्तिक अभावरूप मोक्ष प्राप्त हो जाता है । इस प्रकार
ब्रह्मविद्याके कृत्वन्नेन अभयका श्रवण होता है । ब्रह्मविद्याका कृत्वन्नेन मोक्ष होता है । अतः यहाँ अभय पदका अर्थ
मोक्ष है । शरणागति भी ब्रह्मविद्या है । अतः शरणागतिरूप ब्रह्मविद्याका कृत्वन्नेन मोक्ष है । संसार बन्धनसे
मुक्त होकर परब्रह्म श्रीसीतारामजीका सर्वदा दर्शन ही मोक्ष है ।

- इति श्रीमदग्रस्वामिविरचितरडस्थत्रयार्थः समाप्तः ।

Encoded and proofread by Mrityunjay Rajkumar Pandey

——
Svami Agradevacharyavirachitah Rahasyatrayah
pdf was typeset on June 20, 2024

——
Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

